

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

catie verschijnen. Meer informatie over deze nieuwe vereniging: <http://www.fflch.usp.br/df/sipp/>

Literatuur

- ASSOUN, P.-L. (1976). *Freud, la philosophie et les philosophes*. Parijs: PUF.
- DE BLOCK, A. (2003). *Vragen aan Freud — Psychoanalyse en de menselijke natuur*. Amsterdam: Boom.
- GEYSKENS, T. (2008). Gilles Deleuze over Francis Bacon — Schilderkunst als histerie. *Tijdschrift voor Filosofie*, 70, ter perse.
- VAN HAUTE, PH. (2002). The introduction of the Oedipuscomplex and the reinvention of instinct. *Radical Philosophy*, 115, 7-16.
- VAN HAUTE, PH. (2007). Lacan leest 'Hamlet' — Tussen fenomenologie en psychoanalyse? *Tijdschrift voor Filosofie*, 69, 535-558.

«Psychoanalysis is the preferred choice of life!»

Verslag van

Door de bank genomen — Dag van de psychoanalyse [Amsterdam, 7 maart 2008]

ROLIEN VAN MECHELEN-DE GOEDE

Na vijftien jaar de-laatste-vrijdagmiddag-van-januari-studiemiddagen, waar het Nederlands Psychoanalytisch Instituut (NPI) in de intimiteit van de Olofskapel te Amsterdam liet kijken in de psychoanalytische keuken, was het nu tijd geworden om de inhoud van het psychoanalytische werk te relateren aan de maatschappij buiten de spreekkamers. Deze verandering werd onderstreept door de keuze voor de Beurs van Berlage, ook sfeervol, maar groter. De druk om 'evidence based' te werken is toegenomen. Het NPI heeft deze uitdaging aangenomen, samen met de ggz-instellingen Parnassia, Mediant en de Gelderse Roos en laat trots de eerste resultaten zien

van het door ZonMw (Nederlandse organisatie voor gezondheidsonderzoek en zorginnovatie) gefinancierde wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit van langdurige psychoanalytische behandelingen. Gezien de grote opkomst, is het blijkbaar een onderwerp dat leeft.

Na de geestige opening van dagvoorzitter Paul Schnabel over de betekenissen van 'door de bank genomen' was er in verschillende parallelsessies aandacht voor wetenschap en de maatschappelijke en klinische toepassing van de psychoanalyse en psychoanalytische psychotherapie.

De plenaire lezing van NPI-onderzoeker Jolien Zevalkink, waarin zij verslag deed van de eerste resultaten van onderzoek naar de effectiviteit van langdurige psychoanalytische psychotherapie en psychoanalyse, blonk uit in helderheid. Aanleiding voor het onderzoek was de conclusie van de Gezondheidsraad in 2001 dat er nauwelijks effectiviteitsonderzoek was naar langdurige psychotherapie. Bovendien werd een patiëntvolgsysteem node gemist. Nadat een dergelijk volgsysteem was ontwikkeld, werd effectiviteitsonderzoek mogelijk. Zevalkink bood ons in vogelvlucht een overzicht van opzet en resultaten van dit onderzoek. Later dit jaar zal het proefschrift van Caspar Berghout volgen.

Het onderzoek moest wetenschappelijk relevant zijn en praktisch inzetbaar. Omdat een *randomised controlled trial*, de gouden standaard op wetenschappelijk gebied, over een zo langdurige therapie niet haalbaar is (voelt de patiënt zich beter door een nieuwe relatie, of door de therapie, of kon de relatie ontstaan door de therapie, enzovoort, enzovoort) en niet ethisch verantwoord is (kan je iemand vijf jaar lang, vijf keer per week, naar analyse laten komen als dat niet echt nodig is), werd gekozen voor de in dit geval *second best* optie van de quasi-experimentele opzet van het *three-wave panel design*. Deze vorm van onderzoek kan uitgevoerd worden in de dagelijkse praktijk van aanmelding, diagnostiek, uitvoering en afsluiting van lang-

durige behandelingen. Het komt erop neer dat in een korte tijd cohorten patiënten in verschillende fasen van hun behandeling kortdurend gevolgd worden.

In de data uit dit onderzoek openbaarden zich verschillende 'bankgeheimen'. Ik noem hier dat voor het vaststellen van een blijvende verandering niet alleen afgegaan kan worden op symptomen en klachten. Er werd onder meer gevonden, dat alleen de klassieke psychoanalyse een chronische lusteloosheid kan omzetten in een meer actieve levenshouding. Daarnaast leiden psychoanalytische behandelingen tot een grotere autonomie dan andere psychotherapieën. Dit alles levert de wetenschappelijk onderbouwde conclusie op dat psychoanalytische behandeling zinvol is. De databank van dit onderzoek bevat nog veel geheimen, onder andere over 'kwaliteit van leven', die na verdere uitwerking openbaar gemaakt zullen worden.

Ondanks deze duidelijk positieve resultaten bleef de vraag uit de zaal van Iki Freud onbeantwoord, waarom het NPI zo'n laag percentage van haar cliënten de indicatie 'psychoanalyse' meegeeft.

Frans de Jonghe en Saskia de Maat wisselden elkaar af in een boeiende voordracht over overeenkomsten en verschillen tussen psychoanalytische psychotherapie en psychoanalyse. De Maat promoveerde in 2007 op het onderzoek *Effectiviteit van psychoanalytische psychotherapie — Kort als het kan, lang als het nodig is*. Na twee jaar blijkt het effect van lang durende therapieën in de zin van symptoomvermindering ongeveer gelijk, maar na drie jaar blijkt psychoanalyse het beduidend beter te doen dan psychoanalytische therapie; er is minder terugval. Aangenomen wordt dat het positief najlende effect van de psychoanalyse ontstaat doordat de patiënt 'zijn eigen analyticus' is geworden.

Voor de verzekeringsmaatschappijen is een directe winst te behalen doordat er na therapie minder ziektekosten gemaakt worden. Uit onderzoek naar de kosteneffectiviteit van langdurige therapieën blijkt dat de

medische consumptie met zo'n vijftienduizend euro omlaag gaat per persoon, per jaar. Drie jaar na het einde van de behandeling zijn de baten al gelijk aan de kosten! Wel een beetje Hollands trouwens om sec de kosten en baten uit te rekenen. Betreffende de verbeterde kwaliteit van leven, die tot in de volgende generaties kan doorwerken, vonden men in een Amerikaans onderzoek dat iedere dollar die werd besteed aan therapie drie dollar (!) opleverde, omdat vrienden, familie en omgeving mee lijdten onder de ziekte van de patiënt, maar dit is weer een andere vorm van onderzoek.

Peter Fonagy sprak over het samenspel tussen kliniek en research in de psychoanalyse. Hij eindigde zijn lezing met de onderzoeksbevinding dat mannelijke psychoanalytici langer leven dan mannelijke artsen en nog veel langer dan een willekeurige groep mannen. Zijn conclusie luidde dan ook: 'Psychoanalysis is the preferred choice of life!'

Het plenaire academische debat en het klinische debat leverden interessante gedachten op over het genereren van inhoudelijke kennis over therapieën, de moeilijkheden bij statistische analyses, het op gepaste wijze gebruik maken van financiële middelen, van interventietechnieken, over causaliteit, inclusiecriteria en gehechtheidsstijlen. De debatten toonden een zorgvuldig nadenken en de pogingen om transparant en maatschappelijk verantwoord te zijn. Voor de deelnemers aan het congres zijn begrippen als 'gehechtheidsstijl' in verband met psychisch lijden gesneden koek, maar er zal voor gewaakt moeten worden om in deze terminologie met verzekeraars en politiek betrokkenen te spreken. 'Moeite met hechten', daar spreekt voor de buitenstaander niet de ernstige pathologie en lijdensdruk uit waaraan gemeenschaps-geld uitgegeven zou moeten worden, zoals terecht door een van de panelleden werd opgemerkt.

De psychoanalytische wereld zal moeten doorgaan met het duidelijk maken waar ze mee bezig is en wat het effect is van behan-

delen. De ‘politiek’, als vertegenwoordiger van ons allen, zal de beslissing moeten nemen of en welke dure ambulante therapie uit de basisverzekering zal worden vergoed.

De keuze voor de Beurs van Berlage en de keus om een dag te organiseren over wetenschappelijk onderzoek, waarmee we laten zien dat we met beide benen in de maatschappij staan, laat onverlet dat de verdere ontwikkeling van de klassieke psychoanalyse al onze steun en aandacht verdient. Nu al met heimwee, denk ik aan de Olofskapel, waar analytici voornamelijk spraken over de ins en outs van het analytische werk op de bank.

‘Columbo and the mentalising hand’

Verslag van

Studiedag Mentalisation-Based Treatment (MBT) — Recente ontwikkelingen van deze methode in de behandeling van persoonlijkheidsmoeilijkheden (met Prof. dr. Peter Fonagy) [Kortenberg, 18 april 2008]

JENS DE VLEMINCK

De psychoanalytisch-psychotherapeutische afdeling van het UPC KU Leuven Campus Kortenberg heeft met een vijfendertigjarige staat van dienst een gerespecteerde plaats afgedwongen in het landschap van de geestelijke gezondheidszorg. Dat haar faam in deze de Europese grenzen overstijgt, werd opnieuw duidelijk met het indrukwekkende ‘bezoek’ van Prof. Peter Fonagy. Deze ontwikkelde samen met Anthony Bateman de eerste *evidence-based* techniek voor de behandeling van persoonlijkheidsstoornissen: Mentalisation-Based Treatment (MBT). Sinds een vijftiental jaar fungeert

Fonagy als inspiratiebron voor het door de afdeling Klinische Psychotherapie voor Persoonlijkheidsmoeilijkheden (KLIPP) georganiseerde behandelings- en onderzoeksprogramma (Vermote 2007). Fonagy’s dynamische aanwezigheid beoogde de deelnemers vertrouwd te maken met deze innovatieve methode op een wijze die een louter theoretische uiteenzetting of stand van zaken van het onderzoek overstijgt. Daarmee werd ruimschoots tegemoetgekomen aan datgene waarvoor de vele aanwezige klinici zich hadden ingeschreven: concrete wenken voor de dagelijkse psychotherapeutische praktijk.

Niet onaangedaan door Rudi Vermotes lofrede, besteed Fonagy met zijn imposante gestalte het spreekgestoelte voor een theoretische opwarmer vóór de klinische hoofdmoot. Met de nodige flair stak de geroutineerde spreker van wal met een conceptuele analyse van het begrip ‘mentaliseren’. Dit is een grotendeels voorbewuste, op verbeeldingskracht gebaseerde activiteit, waarbij de focus ligt op de mentale toestanden in de persoon zelf of in anderen. Fonagy onderstreepte daarbij zowel de wezenlijke verbondenheid van het emotionele en het cognitieve, als de ontwikkelingspsychologische en interpersoonlijke dynamiek van het psychische groeiproses. Met expliciete verwijzingen naar Bowlby en Lorenz maakte Fonagy het belang duidelijk van de evolutionair bepaalde, wederkerige band tussen ouder (hechtingsfiguur) en kind. Het is binnen deze hechtingsrelatie dat het bij de borderlineproblematiek (BPD) misloopt. Het kleine kind, dat is aangewezen op de capaciteit tot ‘gemarkeerd spiegelen’ van de moeder, zal bij de afwezigheid van deze duidelijk herkenbare, contingente spiegeling in een later stadium een verstoorde hechting ontwikkelen. Kinderen én ouders met een veilige hechtingsgeschiedenis zijn kennelijk beter in het mentaliseren. Een problematische hechtingsrelatie kan aanleiding geven tot het ontstaan van een vervreemd zelf in plaats van de subjectieve beleving van een han-